

14 ตุลา 2516 วันมหาวิปโยค

ยุคประชาธิปไตยเบ่งบาน...ก่อนร่วงโรย

ภาพรวมของเหตุการณ์ 14 ตุลา 16

วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 เป็นวันที่นิสิต นักศึกษา และประชาชนได้ลุกฮือขึ้นล้มรัฐบาลทหารของจอมพลถนอม กิตติขจร และคณะได้สำเร็จ นายกรัฐมนตรีต้องยอมประกาศลาออกจากตำแหน่ง เหตุการณ์ล่าสุดที่นำมาสู่การลุกฮือขึ้นล้มรัฐบาลในวันนี้ มาจากการที่ อาจารย์ นักศึกษา และประชาชน จำนวน 12 คน ได้เดินแจกใบปลิวเรียกร้องให้รัฐบาลประกาศใช้รัฐธรรมนูญ และถูกตำรวจจับเมื่อวันที่ 8 ตุลาคม พ.ศ. 2516 แต่แทนที่ผู้คนที่กลัวการจับกุมของตำรวจ ผู้คนกลับมีอารมณ์ร่วมในการต่อต้านรัฐบาล

รูปคณะผู้ต้องหา 13 คน ที่ถูกจับ กรณีเดินแจกใบปลิวเรียกร้องให้ รัฐบาลประกาศใช้รัฐธรรมนูญ

นักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้เริ่มชุมนุม ประท้วงการจับกุมนักศึกษาและประชาชนของรัฐบาลในบริเวณมหาวิทยาลัย ตั้งแต่วันที่ 9 ตุลาคม พ.ศ. 2516 และการชุมนุม ประท้วงในบริเวณมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ก็ได้รับความสนับสนุนจากประชาชนมากขึ้น ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยได้เรียกร้องและยื่นคำขาดให้รัฐบาลปล่อยตัวผู้ที่ตำรวจจับตัวไปทั้งหมด ที่เพิ่มเป็น 13 คน ภายในเที่ยงวันของวันที่ 13 ตุลาคม พ.ศ. 2516

เมื่อพ้นกำหนดเวลาทางรัฐบาลยังไม่ทำตามที่ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาเรียกร้อง นักศึกษาจึงเคลื่อนขบวนนิสิต นักศึกษาจำนวนมากออกจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เดินทางไปตามถนนราชดำเนินกลาง ผ่านอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ไปยัง ลานพระบรมรูปทรงม้า และหยุดชุมนุมประท้วงรัฐบาลอยู่ที่ลานพระบรมรูปทรงม้า การชุมนุมประท้วงได้ยืดเยื้อมาจนถึงวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516

รูปบรรยากาศการชุมนุมเรียกร้องประชาธิปไตยของ นิสิต นักศึกษา บริเวณอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย

วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 นี้เองที่มีการปะทะกันระหว่างเจ้าหน้าที่ ตำรวจ ทหารและนิสิต นักศึกษา ประชาชนที่ประท้วงรัฐบาล ทาง เจ้าหน้าที่รัฐบาลได้ใช้กำลังและอาวุธ ทำให้มีนิสิต นักศึกษาและ ประชาชนเสียชีวิตหลายคน เหตุการณ์ของการใช้กำลังปราบปรามอย่าง รุนแรง ทำให้รัฐบาลหมดความชอบธรรม จอมพลถนอม กิตติขจร ต้อง ยอมลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และมีการแต่งตั้ง นายสัญญา ธรรมศักดิ์ อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เข้ามาเป็นนายกรัฐมนตรี เพื่อคลี่คลายปัญหา

เหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 จึงเป็นเหตุการณ์สำคัญทางการเมือง ของไทยที่มีความหมายมากต่อการสร้างประชาธิปไตยต่อมาจากเหตุการณ์ยึดอำนาจและการสร้างประชาธิปไตยยุคแรกของไทย ในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475

ผลกระทบของเหตุการณ์ 14 ตุลา 16

หากเรามองประวัติศาสตร์แบบภาพกว้างและมองอย่างระยะยาวหน่อย เหตุการณ์ 14 ตุลาคมนอกจากจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้างความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างกลุ่มชนชั้นต่าง ๆ ในสังคมในระดับหนึ่งแล้ว ยังก่อให้เกิดการกระจายความคิดเรื่องเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพประชาธิปไตยในหมู่นักศึกษาประชาชนในระดับที่กว้างขวางกว่าครั้งไหนในประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาด้วย

หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม นักศึกษาออกไปเผยแพร่ประชาธิปไตยในต่างจังหวัดลงงานจัดตั้งสหภาพแรงงาน ชุมนุมนัดหยุดงาน เรียกร้องให้นายจ้างเพิ่มค่าจ้างแรงงาน ชวนาจัดตั้งกลุ่มชวนาเรียกร้องให้ควบคุมค่าเช่านาให้เป็นธรรม ฯลฯ มีส่วนช่วยให้การศึกษาประชาชน และการกระจายความคิดเรื่องสิทธิเสรีภาพประชาธิปไตยอย่างกว้างขวาง

แม้กิจกรรมเรียกร้องประชาธิปไตยและความเป็นธรรมเหล่านี้จะดำรงอยู่ได้เพียงแค่ 3 ปีก็ถูกทางชนชั้นปกครอง สกัดกั้นด้วยการปราบปรามที่รุนแรงในเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 แต่เมื่อมองในระยะยาวแล้ว เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 มีผลกระทบต่อการเติบโตทางภูมิปัญญาความคิดความอ่านของประชาชนไทยอยู่มาก มีการเติบโตทางด้านความสนใจทางวิชาการเชิงวิเคราะห์ วงการนักพัฒนา นักทำงานเพื่อสังคม ศาสนา สื่อสารมวลชน วรรณกรรมและศิลปวัฒนธรรมด้านต่างๆ มีหนังสือ เนื้อหาดี ๆ มีการสัมมนา อภิปราย กิจกรรมทางด้านการพัฒนาสังคม ศาสนาและศิลปวัฒนธรรม ฯลฯ อย่างแพร่หลายมากกว่าในยุคใด ๆ

ยุคหลัง 14 ตุลาคม 2516 กับการตื่นตัวของแนวคิดการปกครอง

เหตุการณ์ 14 ตุลาคมเป็นเสมือนเส้นแบ่งยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญเส้นหนึ่ง การศึกษาประวัติศาสตร์ วิธีการตีความและวิธีการเขียนประวัติศาสตร์ ของนักประวัติศาสตร์รุ่นหลัง 14 ตุลาคม ได้เปลี่ยนจากแนวทางประวัติศาสตร์ที่จารีตนิยมเป็นประวัติศาสตร์ทางสังคมที่นับว่าประชาชนมีบทบาทสำคัญเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด

เหตุการณ์สำคัญคือ การตื่นตัวทางการเมืองหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ของนิสิตนักศึกษาทำให้เกิดแนวคิดทางการเมืองที่มีการแปรเปลี่ยนของอุดมคติทางการเมืองครั้งสำคัญในประวัติศาสตร์การเมืองไทยสมัยใหม่ และบรรยากาศทางการเมืองได้เปิดกว้างผ่านการเผยแพร่แนวความคิดของฝ่ายซ้าย ฝ่ายปฏิรูป และฝ่ายขวา โดยมีการแสดงแนวความคิดหลากหลายกระแส อาทิ สังคมนิยม คอมมิวนิสต์ ซ้ายใหม่ ขวาปฏิวัติ ประชาธิปไตยเสรีนิยม ประชาธิปไตยประชาชน อนุรักษ์นิยม ชาตินิยม ราชอาณาจักรนิยมประชาธิปไตย ราชอาณาจักรนิยมใหม่ และมาร์กซิสม์

ชัยชนะจากกรณี 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 ทำให้การผูกขาดทางความคิดโดยรัฐพังทลายลง จึงเป็นครั้งแรกที่สังคมไทยมีเสรีภาพทางความคิดอย่างเต็มที่ หลังจากที่ต้องตกอยู่ภายใต้อำนาจเผด็จการมาช้านาน ดังนั้น เสรีภาพในการแสวงหาความรู้ใหม่ กลายเป็นที่ขบถธรรม ความรู้และความคิดแบบสังคมนิยมที่เคยเป็นความคิดต้องห้ามในสมัยก่อนกรณี 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 จึงได้รับความสนใจอย่างยิ่ง ส่วนหนึ่งเริ่มต้นจากความสนใจในเรื่องราวเกี่ยวกับสาธารณรัฐประชาชนจีน หรือที่เรียกกันว่าจีนคอมมิวนิสต์ เพราะก่อนหน้านี้ รัฐบาลไทยถือว่า จีนคอมมิวนิสต์นั้นเป็นศัตรูสำคัญ และจะโฆษณาให้เห็นว่า จีนเป็นผู้ก่อให้เกิดความไม่สงบในเอเชีย และเป็นรัฐที่มุ่งจะรุกรานประเทศไทย

กระแสแห่งตื่นตัวของประชาชนที่สนใจในเรื่องความรู้เกี่ยวกับเงินอย่างจริงจัง เริ่มเห็นได้ชัดหลังกรณี 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 จนกระทั่ง หัวเลี้ยวหัวต่อสำคัญที่ทำให้ความคิดสังคมนิยมเป็นที่สนใจเพิ่มขึ้นอย่างมาก ก็คือการจัด “นิทรรศการเงิน

แดง” โดยองค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่หอประชุมใหญ่ของมหาวิทยาลัยระหว่างวันที่ 23-29 มกราคม พ.ศ.2517 ซึ่งนิทรรศการแสดงถึงประวัติบุคคลสำคัญของลัทธิคอมมิวนิสต์ และให้ความรู้ในเรื่องราวเกี่ยวกับจีนในด้านต่าง ๆ เช่น ในด้านการเมืองการปกครอง การศึกษา การแพทย์ เศรษฐกิจ การกีฬา และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ อีกทั้งยังมีการฉายภาพยนตร์ที่มาจากจีนคอมมิวนิสต์ด้วย นอกจากนั้นนอกจากหนังสือเล่มแล้ว ยังมีหนังสือพิมพ์และวารสารในเชิงก้าวหน้าที่เสนอแนวคิดใหม่แก่สังคม ทั้งในด้านแนวทางประชาธิปไตย ข้อถกเถียงเกี่ยวกับแนวคิดสังคมนิยม ตลอดจนเสนอบทบาทของขบวนการนักศึกษา ที่เป็นหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทยเช่น ประชาชาติ ประชาธิปไตย และ เสียงใหม่ และที่เป็นหนังสือพิมพ์รายวันภาษาอังกฤษคือ The Nation สำหรับหนังสือพิมพ์ อธิปไตย ของศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (สนท.) ซึ่งเป็นสื่อที่เสนอประเด็นทางการเมือง สังคม เสนอแนวทางสังคมนิยม และเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับจีนศึกษาให้แก่ขบวนการนักศึกษาอย่างสม่ำเสมอ

อิทธิพลของแนวคิดสังคมนิยม ทำให้นักศึกษากลายเป็นแนวทางในการวิพากษ์วัฒนธรรมเก่าด้วยการเสนอคำขวัญ “ศิลปะเพื่อชีวิต ศิลปะเพื่อประชาชน” มาหักล้างแนวทางศิลปะแบบเก่า โดยการวิพากษ์ว่า แนวทางศิลปวัฒนธรรมที่ดำรงอยู่นั้น เป็นศิลปะที่มุ่งรับใช้ชนชั้นปกครองศักดินาและทุนนิยม เพื่อจะมอมเมาให้ประชาชนพรมัวอยู่กับความล้าหลัง และยอมรับการครอบงำของชนชั้นปกครอง ศิลปะแนวใหม่จึงไม่ควรที่จะเป็นเช่นนั้น หากแต่จะต้องเป็นศิลปะที่รับใช้ประชาชน โดยการสะท้อนภาพความทุกข์ยากเดือดร้อนของประชาชนคนชั้นล่าง แล้วเสนอทางออกหรือแนวทางการต่อสู้ต่อคนเหล่านั้น กระแสศิลปะเพื่อชีวิตนี้ ได้ส่งผลกระทบอย่างยิ่งต่องานด้านวรรณกรรม งานเขียน ดนตรี และศิลปะในยุคหลัง 14 ตุลา 2516 เป็นแนวเพื่อชีวิตทั้งสิ้น

สถานะของสถาบันกษัตริย์เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 เสด็จเยี่ยม นิสิต นักศึกษาที่หนีการปราบม็อบเข้ามาในพระราชวังสราญจิตรลด

ในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 สถาบันพระมหากษัตริย์มีบทบาทในการแทรกแซงเพื่อยุติความรุนแรง โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 9) ได้ทรงมีพระราชดำรัสขอให้ระงับความรุนแรงและได้ทรงแต่งตั้งศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรีแทนจอมพลถนอม ซึ่งการกระทำดังกล่าวเป็นการแสดงความเป็นผู้นำและได้รับการยกย่องจากประชาชน

บทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์ กับเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516

ท่ามกลางความตึงเครียด พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช (รัชกาลที่ 9) ทรงมีบทบาทสำคัญในการคลี่คลายสถานการณ์หลาย ๆ ประการ ประกอบด้วย

1. การสิ้นสุดอำนาจเผด็จการ

จอมพลถนอม กิตติขจร และคณะผู้นำทหารได้ลาออกและเดินทางออกนอกประเทศ ภายหลังจากทรงมีพระบรมราชวินิจฉัยออกทางวิทยุ

2. การสถาปนารัฐบาลพลเรือน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นนายกรัฐมนตรีพลเรือนคนแรกในรอบหลายทศวรรษ และเป็นนายกรัฐมนตรีเพียงคนเดียวที่มาจากการพระราชทานจากสถาบันกษัตริย์ เมื่อวิเคราะห์แล้วการที่พระมหากษัตริย์ทรงโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรี โดยไม่ผ่านกลไกของสภาผู้แทนราษฎร หรือการเลือกตั้งในเวลานั้น ก็อาจมองได้ว่าเป็นการ “เข้าไปกำหนดผลลัพธ์ทางการเมือง” โดยตรงซึ่งการตัดสินใจครั้งนี้ไม่ได้อยู่ในกรอบปกติของรัฐธรรมนูญ แต่เกิดขึ้นในยามวิกฤต ซึ่งสะท้อนบทบาท “เหนือการเมือง” ที่อาจกลายเป็นการมีอิทธิพลต่อการเมืองในทางปฏิบัติยุคต่อไปได้

3. การสร้างความชอบธรรม

อย่างไรก็ตามมุมมองที่ว่า “ไม่ใช่การแทรกแซงการเมือง” สามารถมองได้ว่า เป็นบทบาทในฐานะผู้ประทับประครองชาติ ด้วยเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ เป็นวิกฤตรุนแรงที่อาจบานปลายเป็นสงครามกลางเมือง หากไม่มีการชี้ขาดจากสถาบันกษัตริย์ พระมหากษัตริย์ทรงทำหน้าที่รักษาความสงบและปกป้องชีวิตประชาชน มากกว่าการเลือกข้างทางการเมือง และอีกประเด็นหนึ่งคือการสร้างการยอมรับของทุกฝ่าย โดยการแต่งตั้งศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ ได้รับการยอมรับจากนักศึกษา ประชาชน และชนชั้นนำในขณะนั้น จึงถูกมองว่าเป็น “ทางออกกลาง” ไม่ใช่การเลือกฝั่งทางการเมืองบทบาทของพระมหากษัตริย์ในครั้งนี้ทำให้สถาบันกษัตริย์ถูกมองว่าเป็น “ผู้ประสานและผู้รักษาความสงบ” และเป็นที่พึ่งสุดท้ายของสังคมในยามวิกฤต

เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ไม่เพียงแต่ยุติระบอบเผด็จการทหาร หากยังเปิดพื้นที่เสรีภาพทางการเมืองและสังคม เป็นช่วงที่เรียกว่า “ประชาธิปไตยเบ่งบาน” ระหว่าง พ.ศ. 2516–2519 แม้ช่วงเวลานี้จะสิ้นสุดลงด้วยเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 แต่ก็ยังเป็นหลักฐานสำคัญว่าพลังของประชาชนสามารถเปลี่ยนแปลงทิศทางการเมืองได้

ในมิติของสถาบันพระมหากษัตริย์ เหตุการณ์นี้สะท้อนให้เห็นถึงการเป็นสถาบันทางการเมืองที่มีบทบาทในการไกล่เกลี่ยและชี้ขาดทางออกในยามวิกฤต การตัดสินใจในช่วงเวลาสำคัญได้ช่วยคลี่คลายสถานการณ์ และสร้างภาพลักษณ์ของพระมหากษัตริย์ ในฐานะผู้คุ้มครองประชาชน

เอกสารอ้างอิง

- นรนิติ เศรษฐบุตร. (มปป). 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก https://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=14_%E0%B8%95%E0%B8%B8%E0%B8%A5%E0%B8%B2%E0%B8%84%E0%B8%A1_%E0%B8%9E.%E0%B8%A8_2516 เข้าถึงเมื่อ 2 กันยายน พ.ศ. 2568
- วิทยากร เชิงภู. (2566). เหตุการณ์ '14 ตุลาคม 2516' เกิดขึ้นอย่างไรและส่งผลอะไร. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก <https://www.bangkokbiznews.com/politics/1090152> เข้าถึงเมื่อ 2 กันยายน พ.ศ. 2568
- วิทยากร เชิงภู. (2566). ผลกระทบของเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก <https://www.bangkokbiznews.com/politics/1092694/> เข้าถึงเมื่อ 2 กันยายน พ.ศ. 2568
- รวิทร์ คำโพธิ์ทอง. (2566). จาก 14 ตุลาฯ ถึง 6 ตุลาฯ: การปรากฏขึ้นของความคิดเหมาอิสัมในปัญญาชนไทยและรายงานการสดับตรับฟังของสันติบาล. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก <https://www.the101.world/the-octobrists-and-maoism/> เข้าถึงเมื่อ 5 กันยายน 2568

วาทกรรมคณะราษฎร 2475 ว่าด้วย “การชิงสุกก่อนห่าม”

เปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 “ชิงสุกก่อนห่าม” หรือไม่?

ณ ย่ำรุ่งของวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 เกิดการอภิวัฒน์สยามโดยคณะราษฎร พระยาพลพลพยุหเสนา
อ่านแถลงการณ์คณะราษฎรฉบับแรก ณ ลานพระบรมรูปทรงม้า ความตอนหนึ่งว่า

“ราษฎรทั้งหลายพึงรู้เถิดว่า ประเทศเราเป็นของราษฎร ไม่ใช่ของกษัตริย์ตามที่เขาหลอกลวง บรรพบุรุษของราษฎร เป็นผู้ช่วยกันกู้ให้ ประเทศเป็นอิสระภาพพ้นมือจากข้าศึก พวกเจ้ามีแต่หุบมือเปิบและกวาดทรัพย์สมบัติเข้าไว้ตั้งหลายร้อยล้าน เงิน เหล่านี้เอามาจากไหน? ก็เอามาจากราษฎรเพราะวิธีทำนาบนหลังคนนั่นเอง บ้านเมืองกำลังอัคคีคีตผืนเคือง ชาวนาและพ่อแม่ทหาร ต้องทิ้งนา เพราะทำนาไม่ได้ผล รัฐบาลไม่บำรุง รัฐบาลได้คนงานออกอย่างเกลื่อนกลาด นักเรียนที่เรียนสำเร็จแล้วและทหารที่ ปลดกองหนุนแล้วก็ไม่มีการจ้างงาน จะต้องอดอยากไปตามยถากรรม เหล่านี้เป็นผลของกษัตริย์เหนือกฎหมาย บีบบังคับข้าราชการชั้น ผู้น้อย นายสิบ และเสมียน เมื่อให้ออกจากงานแล้วก็ไม่ให้เบี้ยบำนาญ ความจริงควรเอาเงินที่พวกเจ้ากวาดรวบรวมไว้มาจัดบำรุง บ้านเมืองให้คนมีงานทำ จึงจะสมควรที่สนองคุณราษฎรซึ่งได้เสียภาษีอากรให้พวกเจ้าได้ร่ำรวยมานาน แต่พวกเจ้าก็หาได้ทำ อย่างใดไม่ คงสูบเลือดกันเรื่อยไป เงินเหลือเท่าไรก็เอาไปฝากต่างประเทศ คอยเตรียมหนีเมื่อบ้านเมืองทรุดโทรม ปล่อยให้ ราษฎรอดอยาก การเหล่านี้ย่อมชั่วร้าย”¹

การอภิวัฒน์สยาม ปลดปล่อยระบอบเก่าสมบูรณ์ตามสัญญาสิทธิราชย์ ที่ สร้างความแข็งแรง และความเดือดร้อนให้แก่ราษฎร ทุกหย่อมหญ้า ไปสู่ สังคมแห่ง “ประชาธิปไตย” โดยมุ่งหวังให้ราษฎรมีสักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เท่าเทียมกันอย่างถ้วนหน้า ภายใต้แนวคิดหลัก 6 ประการ คือ เกราช ปลอดภัย เศรษฐกิจ เสมอภาค เสรีภาพ และการศึกษา

ถึงกระนั้น แม้การอภิวัฒน์จะสร้างความเท่าเทียม เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยมุ่งหวังเพื่อสละทิ้งซึ่งความ ทุกข์ยาก สร้างความเท่า

เทียมและความมั่นคงของชีวิตแก่ราษฎร แต่บนหน้าประวัติศาสตร์การณกลับมิได้ถูกจดจำ ถูกดูเบา ผลิดซ้ำ วาทกรรมที่กลายเป็น แรงเสียดทานและทำงานทางความคิดเพื่อลดทอนคุณูปการหน่ออ่อนแห่งวิถีประชาธิปไตย

“ชิงสุกก่อนห่าม” วาทกรรมที่ถูกผูกติดกับการอภิวัฒน์สยาม อย่าง แยกไม่ขาดตัดไม่ขาด ดูแคลนการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวว่า เกิดจากความไม่ เข้าใจและความริบร้อนจากเพียงคนไม่กี่กลุ่ม (คณะราษฎร) เกิดขึ้นทั้งที่ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 7) เตรียมลู่ทางไปสู่สังคม ประชาธิปไตยอยู่ก่อนแล้วเช่นกัน

¹ สถาบันปริดี พนมยงค์, “ประกาศคณะราษฎรฉบับที่ 1”, (PRIDI, 3 มีนาคม 2563), เข้าถึงได้จาก <https://pridi.or.th/th/libraries/1583202126>, เข้าถึงเมื่อ 7 มิถุนายน 2565.

“รัฐธรรมนูญฉบับพระปกเกล้า” ถูกใช้เป็นประจักษ์พยานเพื่อสนับสนุนวาทกรรมกษัตริย์นักประชาธิปไตย เช่น แบบเรียนวิชาสังคมศาสตร์ ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 (หลักสูตรปี พ.ศ. 2551) โดยกระทรวงศึกษาธิการ มีการกล่าวถึงกำเนิดของประชาธิปไตยว่า

“ในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นการปกครองในระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา ซึ่งรับแบบอย่างมาจากประเทศอังกฤษ โดยมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” (น. 109)²

วาทกรรมดังกล่าวเปลี่ยนรูปแบบร่างเป็นเครื่องมือเพื่อใช้ลดทอนบทบาทของคณะราษฎร ผู้ซึ่งหักล้างทางพงกันสร้างนำพาสยามสู่เส้นทางประชาธิปไตย ปลดโซ่ตรวนของความอดอยากและหิวโหย ให้ประชาชนมีสิทธิมีเสียงตามที่อารยประเทศอื่น ๆ อย่างที่เขาเป็นกัน

อย่างไรก็ดี เมื่ออ่านจากเนื้อหาของรัฐธรรมนูญฉบับพระปกเกล้าฯ ทั้ง 2 ร่าง ก็ยังห่างไกลกับความเป็นประชาธิปไตยมิได้เป็นอย่างเช่นรัฐธรรมนูญของคณะราษฎร โดย “รัฐธรรมนูญฉบับพระปกเกล้า” ซึ่งมีอยู่ 2 ร่างหลักๆ ได้แก่ ร่างรัฐธรรมนูญ Outline preliminary draft ของ พระยาภิธานไมตรี (Francis B. Sayre) และ An outline Of Changes In The Form Of Government ของ นายเรย์มอนด์ บี. สตีเวนส์ (Raymond B. Stevens) และ พระยาวิสารวาท (เทียนเลี้ยง สุนตระกูล)³ หากกล่าวให้ชัดถึงที่มาของฉบับ Outline Preliminary Draft ที่ร่างโดยพระยาภิธานไมตรีนั้น ร่างดังกล่าวเกิดขึ้นภายหลังจากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคตได้ 1 ปี พระองค์ทรงมีพระราชหัตถเลขาถึงพระยาภิธานไมตรีว่า

“พระเจ้าแผ่นดินของสยามสืบทอดตามการสืบเชื้อสายที่มีตัวเลือกที่เป็นไปได้ค่อนข้างจำกัดอย่างมาก ในกรณีนี้จึงไม่แน่นอนว่าเราจะมีพระเจ้าแผ่นดินที่ดีอยู่เสมอ ฉะนั้นพระราชอำนาจเด็ดขาดจึงอาจจะกลายเป็นอันตรายที่แท้จริงต่อประเทศ”⁴ อีกทั้งในขณะนั้นความสั่นคลอนของสถาบันกษัตริย์ก็เริ่มแผ่ขยายไปในวงกว้าง เช่น “เมื่อใกล้ๆ ล้นรัชกาล ประชาชนเริ่มหมดความเชื่อถือกษัตริย์พระองค์ก่อน” ถึงเวลาแล้วหรือไม่ที่จะมีการปกครองในระบบรัฐสภา มีการปกครองแบบมีผู้แทน มีอัครมหาเสนาบดี มีสถานิติบัญญัติแห่งชาติ และมีรัฐธรรมนูญ เพราะพระองค์ “ได้รับฎีกาจำนวนมากเกี่ยวกับรูปแบบของสภาประเภทนี้”⁵

ในสายตาของพระยาภิธานไมตรี มองว่าในโมงยามนี้การปกครองในลักษณะดังกล่าวยังไม่เหมาะกับสยาม จึงทูลเกล้าฯ ถวาย Outline Preliminary Draft เค้าโครงร่างรัฐธรรมนูญที่ยังคงระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ไว้

อนึ่ง ร่างรัฐธรรมนูญฉบับ An Outline Of Changes In The Form Of Government หรือ “เค้าโครงความเปลี่ยนแปลงในรูปแบบการปกครอง” ของ นายเรย์มอนด์ บี. สตีเวนส์ (Raymond B. Stevens) และ พระยาวิสารวาท เกิดขึ้นโดยรัชกาลที่ 7 มี

² ประจักษ์ ก้องกีรติ, “การปฏิวัติ 2475 ที่โรงเรียนไม่ได้สอน”, (The101.World, 24 มิถุนายน 2560), เข้าถึงได้จาก <https://www.the101.world/the-myths-of-2475/>, เข้าถึงเมื่อ 7 มิถุนายน 2565.

³ กษิตีธ อนนันทนาร, “ชีวิตของระบอบรัฐธรรมนูญไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2475 -2490,” (นิติศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขากฎหมายมหาชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2565), 52.

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 53.

⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

⁶ ให้อำนาจสูงสุดยังคงเป็นของพระมหากษัตริย์ (มาตรา 1) แต่เพียงเพิ่มนายกรัฐมนตรีขึ้นมาด้วยเหตุผลคือการแบ่งเบาภาระงาน มีอำนาจในการปลดและแต่งตั้งรัฐมนตรีได้ (มาตรา 2) นอกจากนี้ยังมีคณะรัฐมนตรีจากการแต่งตั้งของนายกรัฐมนตรี (มาตรา 4) ซึ่งนายกรัฐมนตรีเป็นผู้รับผิดชอบในการลงมติปัญหาต่างๆ (มาตรา 5) และพระมหากษัตริย์สามารถมีวินิจฉัยปัญหาต่าง ๆ ได้ ซึ่งนายกรัฐมนตรีต้องปฏิบัติตาม (มาตรา 6) อีกทั้งมีคณะอภิรัฐมนตรีเป็นที่ปรึกษา (มาตรา 7) และมีองคมนตรีสภาตามพระราชอัธยาศัย (มาตรา 8) อีกทั้งยังให้มีพระมหากษัตริย์มีอำนาจสูงสุดในทางตุลาการ (มาตรา 10) และนิติบัญญัติ (มาตรา 11) รวมถึงการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ โดยคำแนะนำและความยินยอมขององคมนตรี (มาตรา 12)

พระราชประสงค์จะมอบรัฐธรรมนูญเป็นอนุสรณ์สำคัญในวาระพระบรมจักรีวงศ์ครองกรุงรัตนโกสินทร์มาได้ถึงศตวรรษในวันที่ 6 เมษายน 2475 โดยร่างฉบับนี้มีได้เขียนเป็นมาตราแจกเช่นฉบับของพระยาภิรมย์ภักดี แต่เป็นการเขียนอธิบายใจความ⁷

ใจความหลักของร่างรัฐธรรมนูญทั้ง 2 ฉบับที่คาบเกี่ยวทับซ้อนกันคือการคงไว้ซึ่งอำนาจสูงสุดของกษัตริย์ในรัฐธรรมนูญ อีกทั้งในด้านรายละเอียดที่กำหนดก็ยังคงค้างกับความเป็นประชาธิปไตยได้อย่างชัดเจน ประชาชนมีส่วนร่วมอยู่อย่างเบาบางอำนาจจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ยังคงอยู่แต่เป็นรัฐธรรมนูญที่ฉาบเคลือบประชาธิปไตย จนกลายเป็นวาทกรรม “ชิงสุกก่อนห่าม” ที่ถูกผลิตซ้ำและส่งต่อในภายหลัง

เบื้องหลังของวาทกรรม “ชิงสุกก่อนห่าม” ในมุมมองนักวิชาการ

ประจักษ์ ก้องกีรติ ในบทความเรื่อง “การปฏิวัติ 2475 ที่โรงเรียนไม่ได้สอน” อธิบายความปว้ยไ้ของวาทกรรมและมายาคติดังกล่าว ว่าประชาธิปไตยจากคณะราษฎร มิได้เกิดขึ้นโดยขาดรากฐานและที่มา แต่เป็นเพราะเวลาแห่งการเปลี่ยนแปลงได้เดินทางมาถึงพร้อมด้วยเหตุผลที่สุกงอมเต็มที่แล้ว

ประจักษ์ ก้องกีรติ เสนอว่าในด้านการสถาปนารเมือง ภายใต้ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ซึ่งรวมศูนย์อำนาจไว้เพียงกลุ่มชนชั้นนำและศักดินา ก่อให้เกิดการกดขี่จนประชาชนไม่สามารถลุกขึ้นได้อีกทั้งระบบราชการที่ไม่เป็นธรรม ส่งผลให้การพัฒนาประเทศเป็นไปอย่างล่าช้า รวมไปถึงอุดมการณ์ แนวคิดใหม่ๆ เริ่มก่อตัวขึ้นในความคิดของประชาชน อุดมการณ์ทางการเมืองไม่ว่าจะเป็นประชาธิปไตยหรือชาตินิยม เริ่มเป็นแผ่ขยายไปในวงกว้าง แน่่อนว่าความคิดดังกล่าวเป็นสิ่งที่ท้าทายต่อ

อำนาจของชนชั้นนำและระบอบเก่า การก่อตัวของชนชั้นใหม่ ปัญญาชน ชนชั้นกลาง นักเรียนทั้งในและนอกประเทศ นักหนังสือพิมพ์ พ่อค้า ข้าราชการรุ่นใหม่ อันเนื่องมาจากภาวะความเป็นสมัยใหม่และการก้าวเข้าสู่โลกเสรีและทุนนิยม ซึ่งมาพร้อมกับแนวคิดและจิตสำนึกของเสรีชน ความทันสมัย และความเท่าเทียม

ในด้านเศรษฐกิจ ปัญหาทางการเงินของสยามที่สะสมมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 6 อีกทั้งปัจจัยภายนอก คือ วิกฤตเศรษฐกิจโลก ในช่วงปี พ.ศ. 2472 - 2475 (Great Depression) ที่เกิดขึ้นภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 สยามก็ไม่สามารถรอดพ้นจากผลกระทบดังกล่าวไปได้ รัฐบาลต้องจัดหางบประมาณแบบขาดดุล เกิดการเลิกจ้างข้าราชการระดับล่าง (แต่ปกป้องชนชั้นสูงและขุนนาง) มีการเพิ่มอัตราภาษีรายได้ซึ่งส่งผลกระทบต่อชนชั้นกลางและราษฎรโดยตรง ของใช้ในชีวิตประจำวันมีราคาเพิ่มสูงมากขึ้น ชาวนาได้รับความเดือดร้อน

⁷ An outline Of Changes In The Form Of Government หรือ “เค้าโครงความเปลี่ยนแปลงในรูปแบบการปกครอง” มีรายละเอียดว่าพระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งอำนาจในการแต่งตั้งนายกรัฐมนตรีซึ่งจะต้องรับผิดชอบต่อพระมหากษัตริย์และสภานิติบัญญัติ และทรงไว้ซึ่งอำนาจในการแต่งตั้งสมาชิกสภานิติบัญญัติจำนวนกึ่งหนึ่ง ส่วนอีกกึ่งหนึ่งมาจากการเลือกตั้งโดยอ้อมของราษฎร มีอภิรัฐมนตรีเป็นที่ปรึกษาของพระมหากษัตริย์ และพระมหากษัตริย์มีอำนาจอย่างกว้างขวาง เช่น การออกเสียงคัดค้านของพระองค์ การมีรัฐสภาก็ยังไม่เป็นความจำเป็น สนับสนุนให้มีสภาเทศบาลในระดับท้องถิ่นก่อน

ไม่เพียงปัจจัยภายในที่เพาะสร้างให้สยามเกิดการเปลี่ยนแปลง แต่สิ่งที่มีอาจมองข้ามได้คือปัจจัยภายนอกที่เป็นแรงขับเคลื่อนกันไป กล่าวคือ ณ ช่วงเวลานั้นระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ทั่วโลกอ่อนโรยลง จนอยู่สภาวะเจียนอยู่เจียนไป ท้ายที่สุดเมื่อหอคอยงาช้างโอนเอนแล้วล้มครืนลงมา ราชวงศ์ในหลายประเทศก็ต้องล่มสลาย เช่น จีนในปี พ.ศ. 2455 รัสเซีย เยอรมนี และออสเตรีย-ฮังการีในปีเดียวกัน คือ พ.ศ. 2461

ปัจจัยทุกอย่างก่อกองปรกัณฑ์ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนั้นเกิดขึ้น การอภิวัฒน์ 2475 มิได้เกิดขึ้นอย่างขาดรากฐาน แต่เป็นช่วงเวลาที่เหมาะสมพร้อมด้วยเหตุผล ให้คณะราษฎรต้องนำประเทศไปสู่ประชาธิปไตย เพื่อปลดแอกแห่งความทุกข์ยากที่ถูกระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์กดทับไว้ อีกทั้งวาทกรรม “ชิงสุกก่อนห่าม” ก็มีได้ “ชิงสุก” แต่อย่างไร แต่ดอกผลแห่งประชาธิปไตยที่ ผลิบานนั้นเกิดช่วงเวลาที่เหมาะสมแล้ว

เอกสารอ้างอิง

- กษิดิศ อนันท์นาท. (2560). ชีวิตของระบอบรัฐธรรมนูญไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2475 - 2490. (วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะนิติศาสตร์, สาขากฎหมายมหาชน.
- ประจักษ์ ก้องกีรติ. (2560). การปฏิวัติ 2475 ที่โรงเรียนไม่ได้สอน. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก <https://www.the101.world/the-myths-of-2475/> เข้าถึงเมื่อ 7 มิถุนายน พ.ศ. 2565
- ปรัชญา กำลังแพทย์. (2565). ทศนะ “ชิงสุกก่อนห่าม” : วาทกรรมได้กลับการอภิวัฒน์เพื่อราษฎร. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก <https://pridi.or.th/th/content/2022/06/1138/> เข้าถึงเมื่อ 1 กันยายน 2568

นร. คิดเห็นอย่างไร?

นักเรียนคิดว่ากระปฏิวัติเพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตยของคณะราษฎรเป็นการ “ชิงสุกก่อนห่าม” หรือเป็น “เหตุจำเป็นที่ต้องปฏิวัติ” ?

